

ดนตรี - นาฏศิลป์

ป. ๕

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๗

พิมพ์ครั้งที่ ๑

จำนวนพิมพ์ ๒๐,๐๐๐ เล่ม

ISBN : 978-616-606-043-0

รหัสสินค้า ๑๔๑๕๐๒๔

ผู้เรียบเรียง

รศ.ประทีป นกปี

นางศศิธร นกปี

ผู้ตรวจ

นายประคอง เอี่ยมศิริ

นางสาวสุนิสา รังสิพุดกุล

ผศ. ดร.มานิช บุญทองเล็ก

บรรณาธิการ

นายบุญเกลื้อ อยู่สงค์

รศ. ดร.ประจักษ์ ไหมเจริญ

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน **ดนตรี-นาฏศิลป์ ป.๔** เล่มนี้ จัดทำขึ้นสำหรับใช้ประกอบการเรียนการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โดยดำเนินการจัดทำให้สอดคล้องตามกรอบของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ทุกประการ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบของดนตรีและนาฏศิลป์ กล้าที่จะแสดงออกทางดนตรีและนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ ชื่นชมและถ่ายทอดความรู้สึกทางดนตรีและนาฏศิลป์ได้อย่างอิสระ สามารถวิพากษ์ วิจารณ์งานดนตรีและนาฏศิลป์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ยังทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญในการที่จะรักษาและสืบทอดศิลปะการแสดงดนตรีและนาฏศิลป์ที่จัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่สืบไป

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน **ดนตรี-นาฏศิลป์ ป.๔** เล่มนี้ มี ๓ หน่วยการเรียนรู้ ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วย

- ๑. **ตัวชี้วัดประจำหน่วยการเรียนรู้** ระบุตัวชี้วัดระหว่างทางและ**ตัวชี้วัดปลายทาง**ที่สอดคล้องกับเนื้อหาที่สถานศึกษาสามารถนำไปปรับใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล
- ๒. **สาระสำคัญ** แก่นความรู้ที่เป็นความรู้ ความเข้าใจคงทนติดตัวผู้เรียน
- ๓. **เนื้อหา** ครบตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ นำเสนอเหมาะสมกับการเรียนการสอนในแต่ละระดับชั้น
- ๔. **กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)** มุ่งหมายให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริง สร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง มีความสุขในการเรียนรู้ พร้อมทั้งจะพัฒนาการเรียนรู้จนเต็มศักยภาพตามความถนัดและความสนใจ รวมถึงได้ฝึกการสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกับเพื่อนในขณะปฏิบัติกิจกรรม และบรรลุสมรรถนะสำคัญทั้ง ๕ ด้าน

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน **ดนตรี-นาฏศิลป์ ป.๔** เล่มนี้ จะเป็นสื่อการเรียนการสอนที่อำนวยความสะดวกต่อการเรียนดนตรี-นาฏศิลป์ เพื่อให้สัมฤทธิ์ผลตามมาตรฐานตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ทุกประการ

คณะผู้จัดทำ

คำชี้แจงในการใช้สื่อ

ตัวชี้วัดประจำหน่วยการเรียนรู้
ระบุตัวชี้วัดระหว่างทางและ**ตัวชี้วัดปลายทาง**ที่สอดคล้องกับเนื้อหา

เนื้อหา
ครบตามหลักสูตรแกนกลางฯ พุทธศักราช ๒๕๕๑
นำเสนอเหมาะสมกับการเรียนการสอน
ในแต่ละระดับชั้น

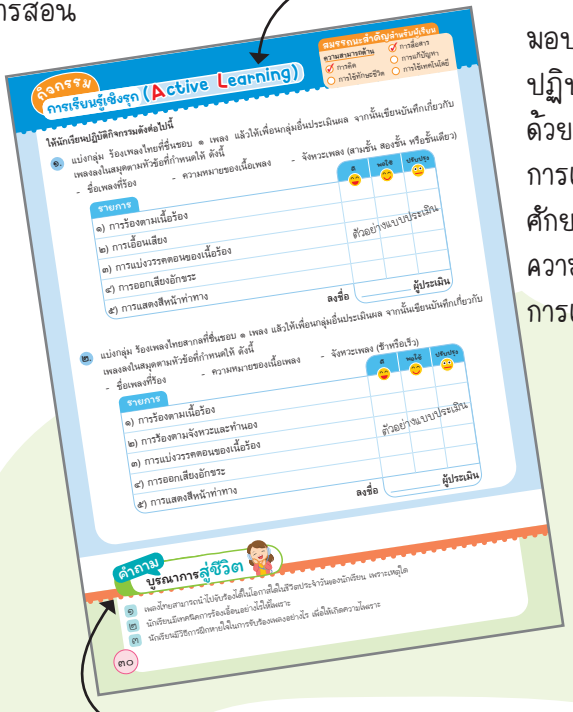
สาระสำคัญ
แก่นความรู้ที่เป็นความเข้าใจคงทน
ติดตัวผู้เรียน

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

มอบหมายให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้พัฒนา
การเรียนรู้จนเต็ม
ศักยภาพตามความถนัด
ความสนใจ นำไปสู่
การเกิดสมรรถนะสำคัญ

คำถามชวนคิด
คำถามที่กระตุ้นให้ผู้เรียน
ฝึกฝนทักษะการคิด

คำถามบูรณาการสู่ชีวิต
คำถามที่ให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์และนำ
ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

กิจกรรมดนตรี

- บทที่ ๑ องค์ประกอบของเพลง
- บทที่ ๒ เครื่องดนตรี
- บทที่ ๓ โน้ตดนตรีไทยและโน้ตดนตรีสากล
- บทที่ ๔ ร้องเพลงไพเราะ

๑

๒

๓

๑๙

๒๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

ดนตรีกับชีวิต

- บทที่ ๑ วิธีชีวิตกับเพลงท้องถิ่น
- บทที่ ๒ คุณค่างานดนตรี

๓๑

๓๒

๓๙

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

กิจกรรมนาฏศิลป์

- บทที่ ๑ พื้นฐานนาฏศิลป์
- บทที่ ๒ สนุกกับจังหวะพื้นเมือง
- บทที่ ๓ ร่างมาตรฐาน
- บทที่ ๔ การละครเบื้องต้น
- บทที่ ๕ คุณค่านาฏศิลป์ไทย

๔๒

๔๓

๕๗

๘๖

๙๗

๑๐๒

ตัวชี้วัดประจำหน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

เมื่อเรียนจบหน่วยการเรียนรู้นี้ ผู้เรียนจะมีความรู้ความสามารถต่อไปนี้

๑. บอกประโยชน์เพลงอย่างง่ายได้ (มฐ. ศ ๒.๑ ป.๔/๑)
๒. จำแนกประเภทของเครื่องดนตรีที่ใช้ในเพลงที่ฟังได้ (มฐ. ศ ๒.๑ ป.๔/๒)
๓. ระบุทิศทางการเคลื่อนที่ขึ้น-ลงง่าย ๆ ของทำนอง รูปแบบจังหวะ และความเร็วของจังหวะในเพลงที่ฟังได้ (มฐ. ศ ๒.๑ ป.๔/๓)
๔. อ่าน เขียนโน้ตดนตรีไทยและสากลได้ (มฐ. ศ ๒.๑ ป.๔/๔)
๕. ร้องเพลงโดยใช้ช่วงเสียงที่เหมาะสมกับตนเองได้ (มฐ. ศ ๒.๑ ป.๔/๕)
๖. ใช้และเก็บเครื่องดนตรีอย่างถูกต้องได้ (มฐ. ศ ๒.๑ ป.๔/๖)
๗. ใช้ดนตรีในการสื่อเรื่องราวต่าง ๆ ได้ (มฐ. ศ ๒.๑ ป.๔/๗)

บทเพลง ๑ บทเพลง
มีองค์ประกอบใดบ้าง

สาระสำคัญ

ประโยคเพลง จังหวะ และทำนอง เป็นองค์ประกอบสำคัญของเพลง ซึ่งเราจะต้องศึกษาและฝึกปฏิบัติจนคล่อง เพื่อจะได้นำไปใช้บรรเลงเครื่องดนตรีและขับร้องเพลงให้มีความไพเราะน่าฟัง

๑ ประโยคเพลง

ประโยคเพลง หมายถึง ทำนองเพลงกลุ่มหนึ่ง ซึ่งในเพลงเพลงหนึ่งจะประกอบด้วยประโยคเพลงหลายประโยค นักเรียนสามารถสังเกตการแบ่งวรรคตอนของเพลงได้จากตัวอย่างเพลงช้าง ดังนี้

เพลง ช้าง

เนื้อร้อง คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง

ทำนอง พม่าเชว

ช้าง ช้าง ช้าง..... ประโยคเพลงที่ ๑

หนูเคยเห็นช้างหรือเปล่า..... ประโยคเพลงที่ ๒

ช้างมันตัวโตไม่เบา..... ประโยคเพลงที่ ๓

จมูกยาว ๆ เรียกว่า งวง..... ประโยคเพลงที่ ๔

สองเขี้ยวโตงวงเรียกว่า งา..... ประโยคเพลงที่ ๕

มีหู มีตา หางยาว..... ประโยคเพลงที่ ๖

จากตัวอย่างจะเห็นว่า เพลงช้างมีประโยคเพลงทั้งหมด ๖ ประโยค ถ้านักเรียนจะฝึกขับร้องควรฝึกขับร้องให้ถูกต้องตามวรรคตอนของประโยคเพลง โดยปกติเพลงทั่วไปจะมีประโยคเพลงไม่เท่ากัน และที่นิยมใช้มักจะมีจำนวนประโยคเพลงเป็นแบบจำนวนคู่ เช่น ๔ ประโยค ๖ ประโยค

คำถามชวนคิด

- ๑ เพราะเหตุใดประโยคเพลงจึงมีความสำคัญต่อการร้องเพลง
- ๒ หากนักเรียนร้องเพลงโดยไม่แบ่งวรรคตอนตามประโยคเพลงจะเกิดผลอย่างไร
- ๓ ประโยคเพลงเหมือนหรือแตกต่างจากการแบ่งวรรคของบทร้อยกรองหรือไม่ เพราะเหตุใด

๒ จังหวะ

จังหวะ หมายถึง อัตราความช้า-เร็วของเพลง ซึ่งแต่ละเพลงมีความช้า-เร็วของจังหวะแตกต่างกัน บางเพลงมีจังหวะช้า บางเพลงมีจังหวะเร็ว นักเรียนจะต้องขบร้องหรือเล่นดนตรีตามจังหวะของเพลงนั้น

๑. ประเภทของจังหวะ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑) จังหวะช้า ส่วนมากมักใช้กับเพลงที่ให้อารมณ์เศร้า เหงา หรือต้องการให้เกิดอารมณ์เคลิบเคลิ้ม เช่น เพลงกล่อมเด็ก

เพลง นกขมิ้น

เนื้อร้อง ไม่ทราบนามผู้แต่ง

ทำนอง ไม่ทราบนามผู้แต่ง

เจ้านกขมิ้นเหลืองอ่อนเอ๋ย
จะนอนไหนก็นอนได้
ลมพระพายชายพัดมาอ่อนอ่อน

คำแล้วจะนอนที่ตรงไหน
สุขุมพุ่มไม้ก็เคยนอน
เจ้าเคยจรมานอนรังเอ๋ย

๒) จังหวะเร็ว ส่วนมากมักใช้กับเพลงที่ให้อารมณ์สนุกสนาน เพลิดเพลิน ฮึกเหิม หรือกระฉับกระเฉง เช่น เพลงงามแสงเดือน เพลงแหลมทอง เพลงระบำชาวเกาะ

เพลง ระบำชาวเกาะ

เนื้อร้อง ไม่ทราบนามผู้แต่ง

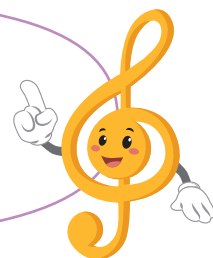
ทำนอง ไม่ทราบนามผู้แต่ง

รำระบำชาวเกาะ
เสียงน้ำหลังไหล (ช้า)

ไฟระเณสนะจับใจ
กระทบหาดทรายดังครืน ครืน (ช้า)

น้อง ๆ อาจเริ่มต้นเรียนรู้จังหวะจากการเคาะ เช่น เคาะโต๊ะ กระแทกเท้าลงกับพื้นตามความถนัด เพื่อสร้างความเข้าใจในจังหวะของเพลง

๒. รูปแบบจังหวะ มีทั้งจังหวะไทยและจังหวะสากล โดยจังหวะสากลจะมีการเน้นเสียงหนัก-เบา ทำให้เห็นรูปแบบชัดเจน ดังนี้

๑) รูปแบบจังหวะ $\frac{2}{4}$ หมายถึง แต่ละห้องเพลงมี ๒ จังหวะ โดยจะเน้นจังหวะที่ ๑ และจังหวะที่ ๒ เป็นจังหวะปกติ

๑ ๒

หมายเลข ๑ ➡ ให้เคาะ เสียงหนัก

๑ ๒

หมายเลข ๒ ➡ ให้เคาะ เสียงเบา

๒) รูปแบบจังหวะ $\frac{3}{4}$ หมายถึง แต่ละห้องเพลงมี ๓ จังหวะ โดยจะเน้นจังหวะที่ ๑ ส่วนจังหวะที่ ๒ และจังหวะที่ ๓ เป็นจังหวะปกติ

๑ ๒ ๓

หมายเลข ๑ ➡ ให้เคาะ เสียงหนัก

๑ ๒ ๓

หมายเลข ๒ ➡ ให้เคาะ เสียงเบา

๑ ๒ ๓

หมายเลข ๓ ➡ ให้เคาะ เสียงเบา

๓) รูปแบบจังหวะ $\frac{4}{4}$ หมายถึง แต่ละห้องเพลงมี ๔ จังหวะ โดยจะเน้นจังหวะที่ ๑ และเน้นจังหวะที่ ๓ เป็นจังหวะรอง ส่วนจังหวะที่ ๒ และจังหวะที่ ๔ เป็นจังหวะปกติ

๑ ๒ ๓ ๔

หมายเลข ๑ ➡ ให้เคาะ เสียงหนัก

๑ ๒ ๓ ๔

หมายเลข ๒ ➡ ให้เคาะ เสียงเบา

๑ ๒ ๓ ๔

หมายเลข ๓ ➡ ให้เคาะ เสียงหนัก

๑ ๒ ๓ ๔

หมายเลข ๔ ➡ ให้เคาะ เสียงเบา

คำถามชวนคิด

- ๑ หากต้องเลือกเพลงเพื่อนำมาใช้ประกอบการออกกำลังกาย ๑ เพลง จะเลือกเพลงที่มีจังหวะอย่างไร เพราะเหตุใด
- ๒ นักเรียนคิดว่าเพลงจังหวะช้าและเพลงจังหวะเร็วให้อารมณ์และความรู้สึกแตกต่างกันอย่างไร

๓ ทำนอง

ทำนอง หมายถึง ระดับเสียงสูงและเสียงต่ำที่เรียงติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอ และอาจมีความสั้น-ยาวของเสียงไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับผู้ประพันธ์จะสร้างสรรค์ขึ้นมา

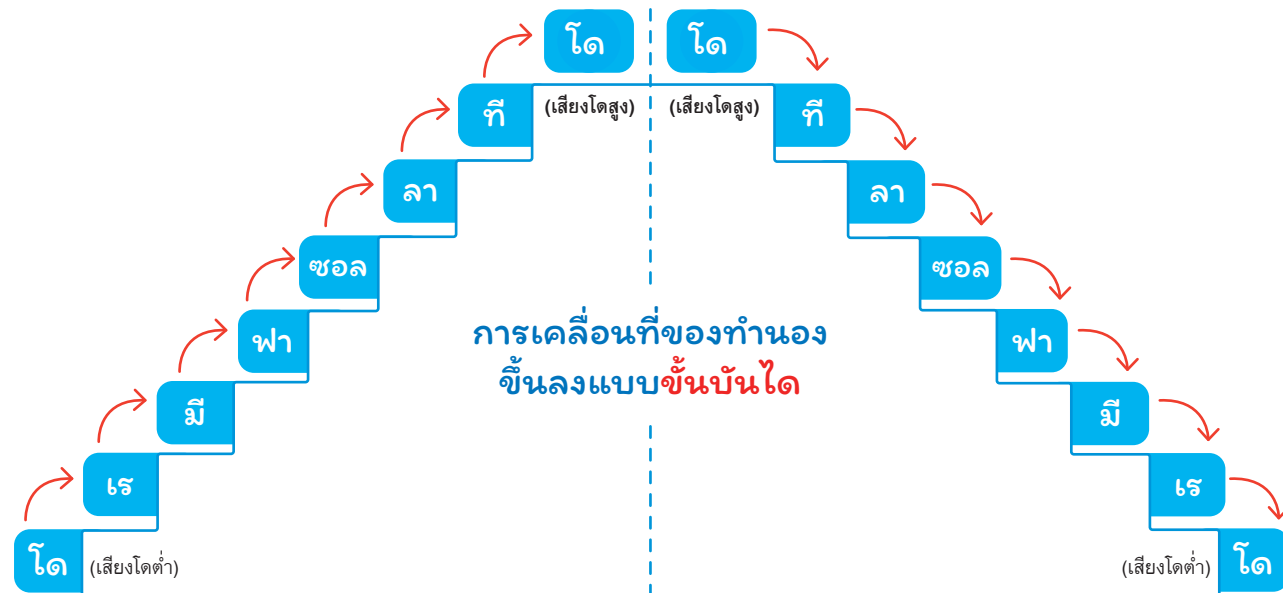
ส่วนมากคนเราจะจดจำทำนองเพลงได้ก่อนเนื้อเพลง เนื่องจากจดจำง่ายและคุ้นเคยได้เร็วกว่า จึงสามารถฮัมเพลง หรือผิวปากเป็นทำนองเพลงที่ขึ้นชอบได้ หากอยากร้องเพลงได้ดี นักเรียนจะต้องฝึกสังเกตและเรียนรู้ทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงด้วยว่า เพลงที่จรร้องนั้นมีทำนองเพลงเคลื่อนที่อย่างไร และมีรูปแบบใด

๑. ทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนอง มี ๓ ลักษณะ ดังนี้

- ๑) การเคลื่อนที่ขึ้น
- ๒) การเคลื่อนที่ลง
- ๓) การซ้ำอยู่กับที่

๒. รูปแบบการเคลื่อนที่ของทำนอง แบ่งได้เป็น ๒ ลักษณะ ดังนี้

๑) การเคลื่อนที่ขึ้นลงแบบขั้นบันได มีลักษณะ ดังนี้

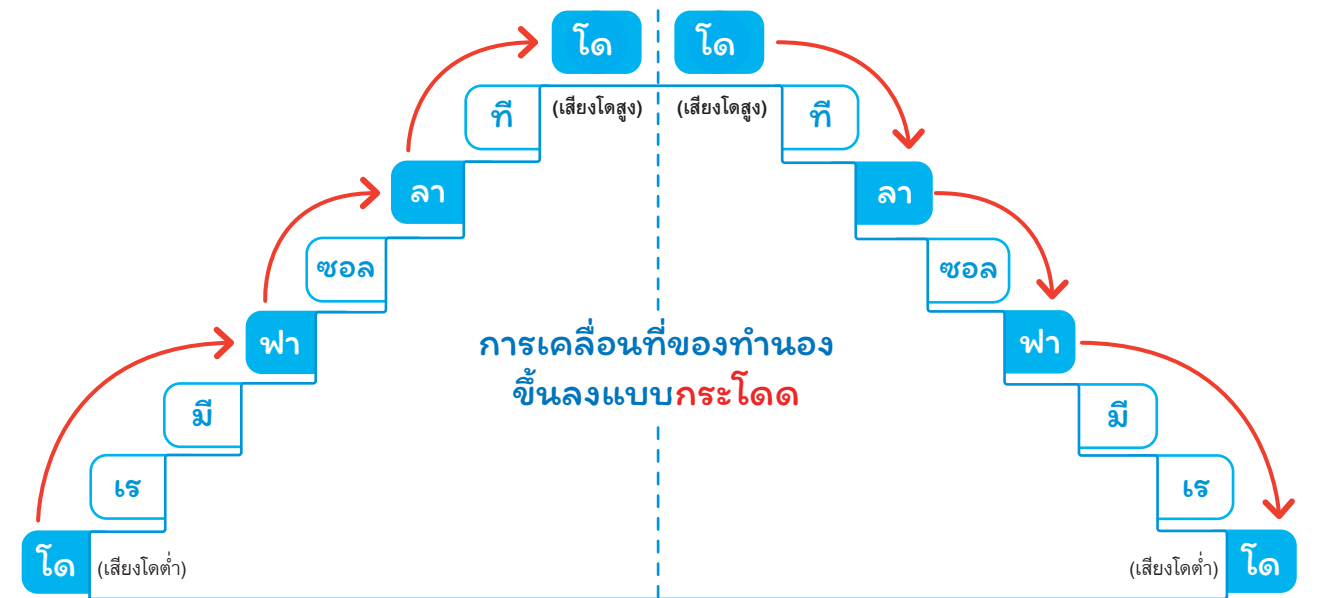
จากแผนภูมิจะเห็นว่า เสียงจะเคลื่อนที่จากเสียงต่ำขึ้นไปหาเสียงสูง

และจากเสียงสูงลงมาหาเสียงต่ำเรียงตามลำดับ ดังนี้

โด (ต่ำ) → เร → มี → ฟา → ซอล → ลา → ที → โด (สูง) และ

โด (สูง) → ที → ลา → ซอล → ฟา → มี → เร → โด (ต่ำ)

๒) การเคลื่อนที่ขึ้นลงแบบกระโดด มีลักษณะ ดังนี้

จากแผนภูมิจะเห็นว่า เสียงจะเคลื่อนที่จากเสียงต่ำขึ้นไปหาเสียงสูง และจากเสียงสูงลงมาหาเสียงต่ำ โดยข้ามระดับเสียงไปไม่เรียงตามลำดับ เช่น โด (ต่ำ) → ฟา → ลา → โด (สูง) และ โด (สูง) → ลา → ฟา → โด (ต่ำ)

บทเพลงต่าง ๆ ส่วนมากมีการเคลื่อนที่ของทำนองในลักษณะผสมผสาน คือ มีการซ้ำอยู่กับที่ การเคลื่อนที่ขึ้น การเคลื่อนที่ลง การเคลื่อนที่แบบกระโดด และการเคลื่อนที่แบบขั้นบันได ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดทำนองที่หลากหลายและมีความไพเราะมากขึ้น

เพลง จัปปุดำ

เนื้อร้อง สุกรี ไกรเลิศ

ทำนอง สุกรี ไกรเลิศ

จะจัปปุดำ

ขยำปูนา

จะจัปปุม้า

คว่ำปูทะเล

สนุกจริงเอ๋ย

แล้วเลยนอนเปล

ชะโอละเห้

นอนเปลหลับไป

เพื่อน ๆ ลองฝึกร้องเพลง
จัปปุดำ แล้วร่วมกันตอบสัครับ
ว่าเพลงนี้มีการเคลื่อนที่
ของทำนองอย่างไร

คำถามชวนคิด

- ๑) หากไม่มีเสียงสูง-เสียงต่ำในเพลง เพลงจะมีลักษณะอย่างไร
- ๒) นักเรียนคิดว่าถ้าบทเพลงมีทำนองเคลื่อนที่ขึ้นจากเสียงต่ำไปหาเสียงสูงอย่างเดียว บทเพลงนั้นจะให้อารมณ์และความรู้สึกอย่างไร
- ๓) ทำนองเพลงที่หลากหลาย ช่วยทำให้เพลงน่าสนใจจริงหรือไม่ เพราะเหตุใด

กิจกรรม

การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

สมรรถนะสำคัญสำหรับผู้เรียน

✓ ความสามารถด้าน	✓ การสื่อสาร
✓ การคิด	○ การแก้ปัญหา
✓ การใช้ทักษะชีวิต	○ การใช้เทคโนโลยี

ให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมดังต่อไปนี้

- แบ่งกลุ่ม ฝึกขับร้องเพลงระบำชาวเกะ แล้วออกมาขับร้องให้เพื่อนฟังหน้าชั้นเรียน พร้อมกับบอกประโยคเพลง

เพลง ระบำชาวเกะ

เนื้อร้อง ไม่ทราบนามผู้แต่ง

ทำนอง ไม่ทราบนามผู้แต่ง

รำระบำชาวเกะ

ไพเราะเสนาะจับใจ

เสียงน้ำหลังไหล (ซ้า)

กระทบหาดทรายดังครืน ครืน (ซ้า)

- แบ่งกลุ่ม ออกมาร้องเพลงที่ชื่นชอบ ๑ เพลง โดยให้ครูและเพื่อนกลุ่มอื่นประเมิน จากนั้นบันทึกตามหัวข้อที่กำหนดให้ ดังนี้

- ชื่อเพลง
- จังหวะของเพลงที่ร้อง (ช้าหรือเร็ว)
- ทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนอง (การเคลื่อนที่ขึ้น การเคลื่อนที่ลง การข้อยู่กับที่)

รายการ

๑) การร้องตามเนื้อร้อง

๒) การร้องตามจังหวะและทำนอง

๓) การแบ่งวรรคตอนของเนื้อร้อง

๔) การออกเสียงอักขระ

๕) การแสดงสีหน้า ท่าทาง

ดี

พอใช้

ปรับปรุง

ตัวอย่างแบบประเมิน

ลงชื่อ

ผู้ประเมิน

คำถาม

บูรณาการสู่ชีวิต

- นักเรียนสามารถนำประโยคเพลงที่คิดขึ้นมาแต่งเป็นเพลงสั้น ๆ ของตนเองได้อย่างไร
- นักเรียนสามารถเลือกอุปกรณ์ใดมาใช้ในการเคาะจังหวะตามเพลงได้
- เพลงใดบ้างที่มีทำนองหลากหลายอยู่ในเพลงเดียว นักเรียนสังเกตได้จากสิ่งใด